

УДК 021.61:025.5

Хорошилова Надія Сергіївна,

Дніпропетровський національний університет

залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна.

E-mail: horoshylova_n@ukr.net

ІНСТИТУЦІЙНІ РЕПОЗИТАРІЇ ЯК РІВЕНЬ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ

Характерною ознакою інформаційного суспільства є стрімкий розвиток науки. Вже стало звичним майже щомісячне повідомлення про нові відкриття у різних сферах науки, які дозволяють розв'язувати такі завдання, вирішити які раніше було неможливо. Варто зазначити, що розвиток науки прямо пов'язаний зі швидкістю наукової комунікації. Зараз учені всього світу мають можливість за допомогою журналів відкритого доступу та електронних архівів різних інституцій обмінюватись результатами наукових досліджень. Цей обмін відбувається за досить короткий проміжок часу. Це стало можливим завдяки поширенню інформатизації на усі сфери діяльності суспільства.

Основними осередками наукових досліджень, своєрідними рушіями науки ще з часів Середньовіччя виступають університети. Зараз, попри наявність різноманітних окремих дослідних інститутів та лабораторій, саме ці заклади зберігають провідну роль у розвитку науки. Для того, щоб університет розвивав свій власний науковий потенціал, важливо, щоб вчені і дослідники різних установ могли вільно і оперативно обмінюватись інформацією. З цією метою при університетах за ініціативою бібліотек створюються репозитарії праць учених. Саме тут статті та доповіді з'являються набагато раніше опублікування у періодичних виданнях, завдяки чому дослідники інших закладів можуть відразу ознайомитись з цією інформацією та продовжити власну роботу, не перериваючись на очікування виходу друкованих матеріалів. Важливим аспектом є низька вартість такої комунікації для дослідника, оскільки формування електронного архіву покладає на себе сам університет. Як правило, функцію адміністрування репозитарію виконує бібліотека університету.

Створення репозитарію є одним з двох шляхів реалізації відкритого доступу до наукових робіт (так званий «зелений шлях»). Ініціатива відкритого доступу була проголошена у 2001 р. на конференції в Інституті відкритого суспільства (Будапешт). Відкритий доступ передбачає, що будь-який користувач за допомогою Інтернету може безкоштовно отримати повний текст наукової роботи, але без права розповсюдження. При цьому автор статті має право контролювати цілісність своєї роботи та право на посилання та цитування.

Архіви відкритого доступу зазвичай створюються за допомогою безкоштовного програмного забезпечення з відкритим кодом; найбільш популярними програмними платформами є DSpace (розробка Масачусетського інституту технологій та Хьюлед Паккард - <http://www.dspace.org/>) та ePrints (розробка Університету Саутгемптона, Велика Британія -

<http://www.eprints.org/>). Більшість бібліотек України, що займаються створенням електронних архівів, працюють переважно в програмі DSpace, оскільки вона надає можливість розміщення в репозитарії не лише електронних копій текстових документів, а й фотографій, презентацій, відео-матеріалів та інших видів документів. Формування репозитарію здійснюється у двох напрямках: депонування вже надрукованих робіт та самоархівування. Вибір напряму формування інституційного репозитарію залежить від рівня усвідомлення науковими співробітниками університету важливості функціонування цього архіву. Найчастіше бібліотекарям доводиться самостійно наповнювати архів, домовляючись з авторами щодо розміщення їх наукових праць у репозитарії, та пояснювати кожному з них важливість інституційного репозитарію. За кордоном також, незважаючи на достатньо високі показники самоархівування, цифрові архіви керуються та супроводжуються бібліотекарями. Такі практики є дуже поширеними, оскільки публікація статті у відкритому доступі істотно сприяє зростанню індексу цитування, а це у свою чергу, впливає на рейтинг самого автора і установи, де він працює.

Зазвичай до архівів можуть включатися: матеріали конференцій (у вигляді текстових, аудіо-та відео файлів тощо), наукові статті (як вже надруковані в наукових журналах, так і препринти), автореферати дисертацій, звіти про науково-дослідну діяльність та інші документи. В репозитарії Національного університету «Києво-Могилянська академія» дозволено архівувати навіть статті студентів, але за умови рекомендації науковим керівником включення роботи до архіву відкритого доступу.

В Україні прийнято законодавчі акти, що зобов'язують авторів надавати результати наукових досліджень, які проведені за кошт університету, у відкритий доступ. Однак науковці все одно не бажають співпрацювати з бібліотеками при створенні інституційного репозитарію, навіть не замислюючись, що порушують чинне законодавство.

Науково-технічною бібліотекою Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені В.Лазаряна вже опановано декілька шаблонів у створенні репозитарію. Першими працями, представленими у відкритому доступі, стали матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Бібліотека ВНЗ на новому етапі розвитку соціальних комунікацій» (квітень 2010 р.) у вигляді окремих презентацій доповідачів та електронних копій друкованих тез доповідей.